

УДК 304:33

ДИХА М. В.

Хмельницький національний університет

КУЛЬТУРНА СКЛАДОВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті обґрунтовано значущість культурної складової в системі забезпечення сталого розвитку України, яка реалізується недостатньою мірою. Розглянуто проблеми у формуванні та реалізації державної культурної політики та шляхи їх вирішення, визначено пріоритетні завдання державної культурної політики в сучасних реаліях.

Ключові слова: культура, культурна політика, сталий розвиток.

ДЮХНА М.

Khmelnitskyi National University

CULTURAL COMPLEX IN THE SYSTEM OF ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

The substantiated role of the cultural component in the system of ensuring sustainable development of Ukraine is significant and indisputable, but its potential is not realized sufficiently. A number of problems in the formation and implementation of the state cultural policy and ways of their solution are highlighted, in particular, regarding the need to ensure proper financing of the cultural sphere from the state and local budgets; development of the creative industry in Ukraine and ensuring proper legislative support of this direction; promoting cultural development through ensuring the effective work of the Ukrainian Cultural Foundation, as well as defining a range of priority tasks of state cultural policy, implementation of which is important in modern realities. Culture permeates all areas of human life. In the conditions of hostilities in the Donbass, political confrontation and the difficult socio-economic situation in Ukraine, culture should become a valuable basis for the consolidation of society. Reform programs in all sectors of the socio-economic system should be linked to ensuring sustainable cultural development. It is also necessary to introduce mechanisms for protecting the national cultural space from destructive globalist cultural practices, as well as from the negative ideological influence of unfriendly states.

Key words: culture, cultural policy, sustainable development.

Актуальність проблеми. Сучасність демонструє світовій людській спільноті складні перетини цивілізаційних та культурних сенсів, які потрібно розглядати в контексті подальшого розгортання людської історії, перспектив людства та можливостей забезпечення сталого розвитку. Конфлікти, від яких потерпає українське суспільство, є наслідками деструктивних процесів у т. ч. у гуманітарній сфері. Зважаючи на те, що ключовим чинником вирішення суспільних конфліктів та підґрунтям консолідації суспільства є культура, то необхідно максимально використовувати її потенціал. Забезпечення сталого розвитку України залежить не тільки від успішності соціально-економічних реформ, але й ефективної політики держави в сфері культури. Культурна політика сприяє просуванню державою своїх національних інтересів і здатна впливати на реалізацію соціально-економічної політики, а не тільки виконувати допоміжну інформаційно-ідеологічну функцію щодо підтримки загальної державної стратегії держави. Спроможність упровадження кардинальних соціально-економічних реформ, забезпечення сталого розвитку має пряму залежність від розвитку культури, що свідчить про актуальність дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Роздуми видатних мислителів про світ культури представлені в працях І. Канта, Г. Гердера, Г. Гегеля, філософів життя – А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, В. Дільтея, Г. Зімеля, філософів історії – О. Шпенглера, А. Тойнбі, неокантіанців – Г. Ріккерта, В. Вільденбанда, Е. Кассіра, в екзистенціальній філософії, в філософії постмодернізму – М. Фуко, Ж. Лакан, Р. Барт та ін.

Дослідження рівня розвитку систем в контексті соціально-економічних перетворень та культурно-цивілізаційного розвитку висвітлено в працях таких вітчизняних учених: А. Гальчинського, О. Валевського, О. Власюка, В. Симоненка, В. Гейця, Е. Лібанової, Є. Головахи, М. Поповича, С. Кримського, В. Скуратівського та ін.; зарубіжних учених: В. Полтеровича, Дж. Стігліца, Д. Перкінса, Дж. Сакса, Ф. Фукуями, Е. Райнерта та ін.

Проте, на сьогодні можемо констатувати, що в Україні на державному рівні потенціал культурної складової у забезпеченні сталого розвитку використовується недостатньо, є численні проблеми у формуванні та реалізації державної культурної політики, в той час, коли ефективна культурна політика може бути ціннісною складовою сталого розвитку суспільства, що й обумовлює **мету дослідження**.

Виклад основних матеріалів. Культура – складний та багатовимірний об'єкт вивчення. У сучасній науці культурна політика розглядається як одна із складових сталого розвитку суспільств. Міжнародні експерти і політики відмовляються від хибної точки зору, що начебто культурна політика є чимось другорядним у порівнянні з економічною або соціальною сферами. Зокрема, у підсумковій резолюції Декларації Ханчжоу, яка була схвалена Міжнародним конгресом «Культура: ключ до сталого розвитку» в Ханчжоу (КНР) [2], який проходив під егідою ООН наголошується, що на підставі накопиченого досвіду настав час для інтеграції культури через чітко визначені цілі у стратегії розвитку на глобальному та

регіональному рівнях. Культура має бути включена в якості основного принципу в порядок денний розвитку в такій ж мірі, як права людини, питання рівності і стабільності. Культурна складова має враховуватися при розробці програм сталого розвитку та їх реалізації.

Важливо використовувати потенціал культури у забезпеченні економічного розвитку та подоланні бідності. Необхідно повною мірою використовувати потенціал індустрії творчості й культурного розмаїття задля заохочення інноваційних підходів. Важливу роль відіграє культура у забезпеченні екологічної стабільності, у збереженні та передачі історичного надбання майбутнім поколінням. У формуванні та реалізації державної політики необхідно виходити з того, що культура є однією із засад створення стратегій розвитку та забезпечення національної безпеки (включаючи питання реінтеграції окупованих районів Донецької та Луганської областей у культурний та гуманітарний простір України).

Проте, на сьогодні потенціал культурної складової в системі забезпечення сталого розвитку України реалізується далеко неповною мірою. Варто зазначити про численні проблеми у формуванні та реалізації державної культурної політики.

Важливим питанням є забезпечення економічної самодостатності культурної сфери. Упродовж усіх років державної незалежності культурна сфера фінансувалася за залишковим принципом, що не відповідає тим завданням, які стоять перед культурою. Навіть ухвалені рішення щодо збільшення фінансової підтримки закладів культури не реалізуються. Зокрема, згідно норм Податкового кодексу України (ст. 197) [9] створення, постачання, просування, реставрація і розповсюдження національного культурного продукту звільняється від сплати ПДВ. Але необхідно було ухвалити закон, який би визначав, що є «національним культурним продуктом», підзаконні акти, які б вказували конкретний механізм звільнення від сплати ПДВ та обумовили процедуру застосування таких норм.

Робота закладів культури пов'язана із виконанням важливих соціальних функцій, тому вони повинні мати належне фінансування із державного та місцевого бюджетів. Нові можливості для розвитку муніципальних закладів культури відкрилися в країні із запуском процесу децентралізації. Прийняту нині практику утримання таких закладів культури за рахунок місцевих бюджетів варто доповнити формою – культурне замовлення, коли фінансування різноманітних проектів здійснюється на конкурсних засадах. Форми та процедури культурного замовлення мають бути розроблені органами місцевого самоврядування за участю мистецьких організацій. Такий механізм сприятиме збереженню культурного розмаїття регіонів та забезпечить зв'язок регіональних програм із загальнодержавними. Зберігається необхідність на законодавчому рівні визначити структуру «культурного кошика» – набору культурних благ та послуг, гарантованих державою. Набір культурних гарантій має затверджуватися урядом та належним чином фінансуватися коштом державного бюджету.

Одним із суттєвих чинників соціально-економічного зростання у сучасних постіндустріальних країнах є креативні індустрії. Зокрема, вони стали рушійною силою британської економіки [7].

В Україні креативні індустрії на сьогодні поки що не отримали такого масштабного розвитку, але цей напрям активно розвивається. Українським центром культурних досліджень спільно з програмою ЄС та Східного партнерства «Культура і креативність» реалізовувався проект ЮНЕСКО із адаптації індикаторів впливу культури на соціально-економічний розвиток в Україні (CDIS). За результатами впровадження проекту встановлено, що в Україні внесок креативних індустрій до ВВП становить щонайменше 4,04 % [8].

Тому вкрай актуальним для нашої країни є завдання забезпечення належної нормативної підтримки цього напрямку. Зокрема, у проекті змін до Закону України «Про культуру» [10] пропонується таке визначення: «креативні індустрії – це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їхні продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту». Проте, на нашу думку, креативні індустрії не можуть бути просто «переліком». Доповнення до Закону України «Про культуру» визначенням креативних індустрій та специфіки цієї діяльності має полягати у поєднанні економічної та гуманітарної діяльності, що створить юридичне підґрунтя для подальшої нормотворчої роботи у підтримці інноваційної культурної діяльності, що сприятиме своєрідній «легалізації» креативних індустрій для органів влади, які опікуються культурною сферою і, очевидно, сприятиме їхньому розвитку.

Також важливим рішенням у сприянні розвитку культури є створення Українського культурного фонду. Проте, чинна модель його функціонування не здатна забезпечити відкритість, об'єктивність та незаангажованість в управлінні Фондом. Оскільки Фонд є розпорядником бюджетних коштів, виділених на підтримку культури, необхідні правові запобіжники з метою унеможливлення практики фінансування політичних, корпоративних заходів чи зміцнення іміджу окремих осіб (наприклад, напередодні чергової виборчої кампанії).

Існує нагальна необхідність внесення змін до Закону України «Про український культурний фонд» [6] в частині визначення професійних вимог до кандидатів від органів влади до Наглядової ради Фонду. Також має бути передбачений конкурсний механізм їхнього призначення. Вважаємо, що всі кандидати до керівних органів Фонду мають обов'язково подавати резюме свого бачення розвитку культури та пріоритетних напрямів функціонування Фонду.

Також механізм формування експертних рад та добору експертів для оцінювання культурних проектів, поданих до фінансування, є багато в чому абстрактний. З метою унеможливлення корупційних

ризиків в ухваленні рішень щодо фінансової підтримки Фондом конкретних культурних проектів доцільно у законі, що регламентує діяльність Фонду, визначити засадничі принципи добору експертів та функціонування експертних груп.

У чинній редакції Закону України «Про культуру» (ст. 4) [5] визначено пріоритети державної політики у сфері культури: розвиток культури української нації, корінних народів та національних меншин України; збереження, відтворення та охорона історичного середовища; естетичне виховання громадян; розширення культурної інфраструктури села.

Проте, визначені пріоритети державної культурної політики не відображають надважливих завдань, які покладаються на культуру в сучасних реаліях, що обумовлює необхідність розширення їх спектру, зокрема щодо:

– розвитку «людського потенціалу», що стосується формування креативних можливостей українського суспільства. Важливим напрямом має стати підтримка конкурентоспроможних інноваційних проектів, націлених на опанування населенням культурних благ;

– розвитку державних та громадських інститутів, які сприяють інноваційній культурній діяльності, зокрема, забезпеченню просуванню інновацій у державному секторі управління, що уможливується за рахунок ліквідації адміністративних бар'єрів і здійснення культурної політики на засадах широкого громадського діалогу. Державні інститути мають ставати джерелом інновацій, а не їх гальмом;

– створення законодавчої бази та ефективної системи правозастосування у сфері авторського права та прав інтелектуальної власності, які б відповідали сучасним європейським правовим нормам;

– зміцнення матеріально-технічної та інформаційної бази закладів культури, сприяння реалізації інвестиційних програм у розвиток інфраструктури культурної сфери;

– створення та реалізації ефективної системи заходів щодо просування української культури та мистецтва у світі, формування позитивного іміджу країни.

Висновки. Отже, роль культурної складової в системі забезпечення сталого розвитку України є вагомою та беззаперечною, але її потенціал реалізується недостатньою мірою.

Висвітлено ряд проблем у формуванні та реалізації державної культурної політики та шляхи їх вирішення, зокрема, щодо необхідності забезпечення належного фінансування культурної сфери із державного та місцевого бюджетів; розвитку креативної індустрії в Україні та забезпечення належної законодавчої підтримки цього напрямку; сприяння розвитку культури через забезпечення ефективної роботи Українського культурного фонду, а також визначено спектр пріоритетних завдань державної культурної політики, реалізація яких є важливою в сучасних реаліях.

Культура пронизує всі напрямки людської життєдіяльності. В умовах військових дій на Донбасі, політичного протистояння та складної соціально-економічної ситуації в Україні культура має стати ціннісною основою консолідації суспільства. Програми реформ в усіх секторах соціально-економічної системи мають бути пов'язані із забезпеченням сталого культурного розвитку. Також необхідно впроваджувати механізми захисту вітчизняного культурного простору від деструктивних глобалістських культурних практик, а також від негативного ідеологічного впливу недружніх держав.

Література

1. Валецький О. Л. Роль державної культурної політики в реалізації реформ в Україні / О.Л. Валецький // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 3. – С. 138–143.
2. Декларация Ханчжоу. Обеспечить центральное место культуры в политике устойчивого развития. Принята в Ханчжоу, Китайская Народная Республика, 17 мая 2013 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/final_hangzhou_declaration_russian.pdf.
3. Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації : [монографія] / М. В. Диха. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 388 с.
4. Dykha M. V. Economic mechanism toolkit for state regulation of socioeconomic processes / M.V. Dykha // Actual Problems of Economics. – 2016. – № 5 (179). – P. 20–29.
5. Про культуру [Електронний ресурс] : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – ст. 168. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
6. Про Український культурний фонд [Електронний ресурс] : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 19. – Ст. 238. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1976-19>
7. Креативні індустрії стали рушійною силою британської економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://artguide.com/news/525-kreativnyie-industrii-stali-dvizhushchie-siloi-britanskoi-ekonomiki>
8. Матеріали Міністерства культури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245229757
9. Податковий Кодекс України зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про культуру» № 6738 від 17. 07. 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10009&num_s=1&num=6738&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=

References

1. Valevskiy O. L. Rol derzhavnoi kulturnoi polityky v realizatsii reform v Ukraini / O. L. Valevskiy // Stratehichni priorityety. – 2016. – № 3. – S. 138–143.
2. Deklaratsiya Khanchzhou. Obespechyt tsentralnoe mesto kultury v politike ustoichyvoho razvitiia. Prynata v Khanchzhou, KNR, 17 maia 2013 h. [The Hangzhou Declaration. To provide a Central place of culture in sustainable development policies. Adopted in Hangzhou, China, May 17, 2013]. // Retrieved from: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/final_hangzhou_declaration_russian.pdf.
3. Dykha M. V. Sotsialno-ekonomichni rozvytok Ukrainy: napriamy ta zasoby realizatsii: [monohrafiia] / M. V. Dykha. – K.: Tsentruchoivoi literatury, 2016. – 388 s.
4. Dykha M. V. Economic mechanism toolkit for state regulation of socioeconomic processes / M. V. Dykha // Actual Problems of Economics. – 2016. – № 5 (179). – P. 20–29.
5. Zakon Ukrainy «Pro kulturu» / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2011, № 24, st. 168 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
6. Zakon Ukrainy «Pro Ukrainskyi kulturnyi fond» / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2017, № 19, st. 238 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1976-19>
7. Kreatyvni industrii staly rushiinoiu syloiu brytanskoi ekonomiky // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://artguide.com/news/525-kreativnyie-industrii-stali-dvizhushchiei-siloi-britanskoi-ekonomiki>
8. Materialy Ministerstva kultury Ukrainy // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245229757
9. Podatkovyi Kodeks Ukrainy zminamy ta dopovnenniamy // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro kulturu» № 6738 vid 17. 07. 2017 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10009&num_s=1&num=6738&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=

Рецензія/Peer review : 20.05.2018

Надрукована/Printed : 07.06.2018

Рецензент: прорецензовано редакційною колегією